

Esseitä kehitysavusta, konflikteista ja taloudellisesta kehityksestä*

Kirsti Kuisma

KTT, projektipäällikkö

LTT-tutkimus Oy

1. Johdanto

Maailmanpankin arvion mukaan jopa 1,1 miljardia ihmistä elää edelleen äärimmäisessä köyhyydessä, toisin sanoen alle yhdellä dollarilla päivässä. Vaikka tietyillä alueilla, erityisesti Etelä- ja Itä-Aasiassa tilanne on viime aikoina parantunut ja äärimmäisessä köyhyydessä elävien ihmisten määrä maailmanlaajuisesti pienentynyt, on kehitys ollut silti huolestuttavan hidasta. Joillakin alueilla, kuten Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, on tilanne monilta osin jopa huonontunut.

Kansainvälisen avun roolista on keskusteltu paljon viimeisten vuosikymmenten aikana, ja monet järjestöt, kuten esimerkiksi YK ovat vahvasti vaatineet kehitysyhteistyömäärärahojen korottamista 0,7 prosenttiin jäsenmaiden bruttokansantuotteesta. Luonnollisesti avun määrän korottaminen on yksi tie – varmastikin mahdol-

linen. Viimeisen vuosikymmenen aikana on kuitenkin herännyt voimakas keskustelu myös kehitysavun tehokkuuden lisäämisestä. Useissa tutkimuksissa on tullut esille, että valitettavan usein kehitysavun tehokkuus köyhyyden vähentämisessä on varsin alhainen¹. Syyksi avun alhaiseen vaikuttavuuteen ja tehokkuuteen on useimmiten nähty kohdemaiden huono poliittinen ja taloudellinen ympäristö (poor policy environment) sekä avunantajatahojen puutteellinen sitoutuminen politiikka- ja köyhyyskriteereihin (policy and poverty criteria). Tutkimus on osoittanut, että periaatteessa kehitysapu voi olla hyvinkin tehokasta, mikäli se kohdennetaan niihin köyhiin maihin, joissa politiikkaympäristö on hyvä. Käytännössä on kuitenkin havaittu, että näin ei useinkaan ole toimittu. Tässä väitöskirjassa käsitellään avun tehokkuuteen ja vaikuttavuuteen liittyviä kysymyksiä mikrooteettisen kehikon avulla keskittyen erityisesti avunantajatahojen käyttäytymiseen ja sen vaikutuksiin avun tehokkuuden näkökulmasta.

* Tämä kirjoitus esittelee 18.11.2005 Helsingin kauppakorkeakoulussa tarkastetun väitöskirjani "Essays in Foreign Aid, Conflicts, and Development". Vastaväittäjänä toimi professori Mansoor Mursheed (Institute of Social Studies, Alankomaat) ja kustoksena professori Pertti Haaparanta (Helsingin kauppakorkeakoulu).

¹ Ks. esimerkiksi Dollar (1998); Collier ja Dollar (2002).

Toisena teemana tutkimuksessa tarkastellaan konflikteja kehitysmaissa. Konfliktien taloudelliset syyt ja seuraukset ovat viime vuosikymmenen aikana nousseet aktiiviseksi tutkimusaiheeksi². Valtaosa tämän päivän konflikteista on keskittynyt kehitysmaihin heikentäen näiden maiden ennestään huonoa asemaa, ja konfliktien ehkäisy onkin yksi tärkeimmistä haasteista tulevaisuudessa. Jatkuvat aseelliset konfliktit tietyillä alueilla heikentävät merkittävästi näiden maiden mahdollisuuksia nousta köyhyydestä. Paitsi että konfliktit tuhoavat resursseja suoraan ja vievät niitä pois tuottavasta toiminnasta, ne myös esimerkiksi heikentävät mahdollisuuksia houkutella suoria sijoituksia ulkomailta. Lisäksi konflikteihin liittyy monia epäsuotuisia lieveilmiöitä, esimerkiksi pakolaisongelma, joka saattaa edelleen vaikuttaa negatiivisesti myös ympäröivien maiden kehitykseen. Lisäksi on myös huomattava köyhyyden ja konfliktien noidankehä: konfliktit luonnollisesti voivat pahentaa köyhyyttä, mutta toisaalta tutkimuksessa on tullut esille myös se, että köyhyys on yksi syy konflikteihin. Näin ollen tämän kierteen katkaiseminen on ensiarvoisen tärkeää.

Väitöskirjassani arvioidaan teoreettiselta kannalta, onko mahdollisuus kaupankäyntiin länsimaiden kanssa rauhaa edistävä tekijä ja mikä on tulotason vaikutus konflikteihin. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan rauhanturvaamista taloudelliselta kannalta; tavoite on erityisesti vastata kysymykseen millä ehdoilla länsimaat ryhtyvät rauhanturvaoperaatioihin (joko ennen tai jälkeen konfliktin) ja miten nämä operaatiot vaikuttavat konfliktiosapuolten taloudellisiin insentiveihin.

2. Katsaus väitöskirjani keskeisiin tuloksiin

Väitöskirjan ensimmäinen essee ”*Multilateral vs. bilateral aid – a theoretical approach*” analysoi avunantajamaiden päätöstä jakaa apua sekä monen- että kahdenkeskisesti. Tämä on edelleen yleinen käytäntö lahjoittajamaille; osa avusta kohdennetaan kansainvälisten monenkeskisten organisaatioiden kautta, osa taas bilateraalisesti. Tätä avun jakautumista on kuitenkin tarkasteltu tähän mennessä varsin vähän. Myöskään ei ole yksiselitteistä tietoa siitä kumpi avustusmuoto olisi parempi avun tehokkuuden ja vaikuttavuuden kannalta.

Tässä tutkimuksessa ongelmaa lähestytään mikroteoreettisesta näkökulmasta kolmen periodin mallin avulla, jossa otetaan huomioon interaktio lahjoittajamaiden, kansainvälisen organisaation ja vastaanottajamaiden välillä. Keskeinen tutkimusongelma on määrittellä optimaalinen avun antamisen muoto olosuhteissa, missä kohdemaiden poliittinen ja institutionaalinen ympäristö on huono (poor policies and institutions). Tässä mallissa tällä tarkoitetaan sitä, että kohdemaiden hallitukset maksimoivat omaa hyötyään välittämättä kansalaisten hyvinvoinnista. Analyysi suoritetaan sekä kahden avunantaja- ja saajamaan, että N:n maan kehikossa. Mallissa oletetaan, että lahjoittajamaat eivät ole puolueettomia kohdentamisessaan, vaan pyrkivät suosimaan tiettyjä vastaanottajamaita; käytäntö, joka on selvästi havaittu myös todellisuudessa. Kansainvälisen organisaation puolestaan oletetaan olevan käyttäytymisessään neutraali ja noudattavan suositeltuja kriteereitä, ts. kohdentavan apua ensisijaisesti niille köyhille maille, joissa politiikkaympäristö on hyvä (poverty and policy criteria). Tässä kehikossa osoittautuu, että delegoimalla avun koh-

² Ks. esimerkiksi Collier ja Hoeffler (1998).

dentamisen kansainväliselle monenkeskiselle organisaatiolle lahjoittajamaat voivat tehokkaasti kontrolloida kohdemaiden poliitikkojen käyttäytymistä. Altruististen lahjoittajamaiden onkin itse asiassa optimaalista allokoida koko kehitysapubudjettinsa multilateraalisen organisaation kautta, vaikka tämä tarkoittaakin sitä, että osa avusta menee niihin maihin, joita kyseinen lahjoittaja ei erityisesti suosi. Tämä tulos tulee esiin sekä kahden maan, että N:n maan kehikossa. Monenkeskisen järjestön vahvuus johtuu sen kyvystä tehokkaasti hillitä kohdemaiden hallitusten ”rent-seeking” -käyttäytymistä asettamalla saajamaat keskenään kilpailulliseen asemaan tilanteessa, missä politiikkaympäristön laatu on avun saamisen ehtona. Tämä ei ole mahdollista bilateraaliselle lahjoittajalle johtuen sen pienestä budjetista ja omista puolueellisista preferensseistä.

Toinen essee ”*Non-profit competition*” tarkastelee hyväntekeväisyysjärjestöjen välistä kilpailua, joka toistaiseksi on ollut varsin vähän tutkittu alue. Kuitenkin tarkasteltaessa esimerkiksi suuria kansainvälisiä hyväntekeväisyysjärjestöjä on helposti havaittavissa, että ne joutuvat houkuttelemaan rahoitusta samoista lähteistä (esim. yksityiset lahjoittajat, valtiot) – täten oletus, että ne joutuvat kilpailemaan keskenään on varsin luonnollinen. Keskeinen kysymys on, tehostaako kilpailu hyväntekeväisyysjärjestöjen välillä niiden toimintaa. Tutkimus pyrkii siis erityisesti selvittämään, mikä on kilpailun ja järjestöjen erikoistumisen vaikutus avun saajien hyvinvointiin.

Tutkimuksessa käytetty malli nojautuu Hotellingin spatiaalisen kilpailun malliin tietyin sovellutuksin. Tässä mallissa on kaksi hyväntekeväisyysjärjestöä, jotka ovat maksimaalisesti differentioituneita, sekä jatkumo lahjoittajia, joiden lokaatio heijastaa heidän preferensse-

jään suhteessa hyväntekeväisyysjärjestöihin. Mitä kauempana lahjoittaja on järjestöstä, sitä enemmän hänen ideologiansa poikkeaa järjestön ideologiasta. Samoin kuin Hotellingin mallissa lahjoittajien on maksettava myös kustannus (transportation cost), joka tässä tapauksessa heijastaa sitä, kuinka tärkeitä preferenssit ovat lahjoittajalle. Mitä korkeampi kustannus, sitä enemmän painoarvoa ideologisilla kysymyksillä on lahjoittajalle.

Mallissa ensimmäisellä periodilla hyväntekeväisyysjärjestöt ilmoittavat tarjontafunktion (supply functions), mikä kertoo sen, kuinka paljon ne jakavat lahjoituksia eteenpäin kullakin mahdollisella sisään tulevien lahjoitusten määrällä. Toisella periodilla lahjoittajat tekevät päätöksen kummalle järjestölle he lahjoittavat ottaen huomioon järjestöjen julkistamat politiikkalinjat. Oletuksena on, että kaikilla lahjoittajilla on käytössään tietty kiinteä summa varoja, jonka he lahjoittavat jommalle kummalle näistä hyväntekeväisyysjärjestöistä.

Tutkimuksessa analysoidaan sekä altruistisia että ei-altruistisia järjestöjä, joista jälkimmäinen ryhmä pyrkii ainoastaan maksimoimaan organisaatioon tulevaa rahoitusta saamatta hyötyä varsinaisesta avustustoiminnasta. Osoitetaan, että tässä kehikossa insentiivit kustannussäästöihin ovat matalat ei-altruistisille järjestöille, sillä mahdollinen kustannusten nousu heijastuu vain avun saajiin, jotka siis tässä tapauksessa saavat pienemmän määrän. Edelleen, mitä tiukemmin lahjoittajat pitäytyvät ideologiassaan, sitä pienempi on avun saajien hyöty, kun taas järjestöjen hyöty kasvaa. Altruististen järjestöjen tapauksessa sekä tuotettu määrä että laatu kasvavat altruismin lisääntyessä, mutta jälleen kuljetuskustannuksen kasvu vähentää tuotettua määrää vähentäen täten avun saajien hyötyä. Altruistisilla järjestöillä insentiivit kus-

tannusten alentamiseen ovat sen sijaan korkeat. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että kilpailu hyväntekeväisyysjärjestöjen välillä hyödyttää avun saajia erityisesti siinä tapauksessa, että järjestöt ovat ei-altruistisia.

Kolmannessa esseessä ”*Trade, War, and Peace*”, joka on kirjoitettu yhteistyössä professori Pertti Haaparannan kanssa, siirrytään tarkastelemaan konflikteja kehitysmaissa ja erityisesti konfliktien ja kansainvälisen kaupan yhteyttä. Klassisen argumentin mukaan kaupankäynti edesauttaa rauhaa, sillä se lisää riippuvuutta maiden välillä, jolloin konflikti-insentivit vähenevät. On myös esitetty, että kaupankäynti vähentäisi konflikteja epäsuorasti lisäämällä hyvinvointia ja tulotasoa.

Tähän mennessä kaupan ja konfliktien yhteyttä on tutkittu lähinnä kansainvälisten konfliktien osalta; tämä tutkimus puolestaan tarkastelee paikallisia konflikteja³. Mallissa oletetaan paikallinen konflikti kahden alueen välillä, kun muualla maailmassa vallitsee samanaikaisesti rauha. Keskeisenä tavoitteena on tarkastella sitä, miten kaupankäyntimahdollisuudet muun maailman kanssa voivat vaikuttaa konflikti-insentiveihin kehitysmaissa. Mallissa ensimmäisellä periodilla konfliktialueet alkoivat resurssinsa kulutukseen ja aseisiin, minkä jälkeen niiden välillä käydään konflikti, jonka lopputulos määräytyy molempien maiden asevarustelutasojen mukaan. Toisella periodilla hyödykkeitä vaihdetaan maailmanmarkkinoilla muun maailman osallistuessa vaihtoon.

Tämän esseen keskeinen tulos on, että sekä Cobb-Douglas että Stone-Geary hyötyfunktioilla mahdollisuus kaupankäyntiin konfliktin ulkopuolisten alueiden kanssa lisää konflikti-

intensiteettiä. Tulos johtuu ensisijaisesti konfliktin positiivisesta vaihtosuhdevaikutuksesta (terms-of-trade effect). Stone-Geary hyötyfunktioita käytettäessä konflikti-intensiteetti voi tietyillä oletuksilla vähentyä tulotason kasvaessa, mikä vastaa empiirisiä tutkimustuloksia, mutta Cobb-Douglas hyötyfunktioilla konflikti lisääntyy tulotason kasvaessa. Osoittautuu myös, että kaupan rajoitteiden vaikutukset ovat epäselvät: tullit voivat joko lisätä tai vähentää konflikteja. Näin ollen, kaupan esteiden käyttö rauhan edistämässä ei ole välttämättä perusteltua.

Viimeinen essee ”*Peace-building and Local Conflicts in Developing Countries*”, joka on myös kirjoitettu yhteistyössä professori Pertti Haaparannan kanssa, tutkii rauhanturvaamisen taloudellisia vaikutuksia. Vaikka rauhanturvaamisella on pitkät perinteet, sen taloudellisia implikaatioita on tutkittu toistaiseksi varsin vähän. Tämä essee laajentaa edellisen esseen kehikkoa siten, että ulkopuolisen maailman rooli on aktiivisempi; ulkopuoliset maat voivat ryhtyä rauhanturvaoperaatioihin konfliktialueille. Esseessä tarkastellaan sekä ex ante että ex post operaatioiden vaikutuksia. Ex ante operaatiot luonnollisesti pyrkivät estämään konfliktin tai ainakin heikentämään sitä, kun taas ex post operaatiot korjaavat jo syntyneitä vahinkoja tai pyrkivät omistusoikeuksien palauttamiseen. Tutkimuksen tavoite on määritellä milloin ulkopuolisten maiden on taloudellisesti kannattavaa ryhtyä erilaisiin rauhanturvaoperaatioihin ja mitkä ovat näiden operaatioiden vaikutukset.

Tutkimuksessa havaitaan, että mikäli rauhanturvaoperaatiot huomioidaan, konflikti-intensiteetti voi laskea tulotason kasvaessa myös Cobb-Douglas funktioita käytettäessä, mikä on linjassa empiiristen tulosten kanssa. Tässä mal-

³ Tässä esseessä käytetty malli pohjautuu mm. Skaperdas ja Syropoulosin (1996; 2001) käyttämään kehikkoon.

lissa vaikutus tulee siitä, että tulotason nousu parantaa rauhanturvaoperaatioiden onnistumisen mahdollisuutta. Osoittautuu myös, että mikäli *ex ante* rauhanrakennusoperaatiot ovat epätäydellisiä, ts. eivät kokonaan estä konfliktia, ne itse asiassa lisäävät konflikti-intensiteettiä. Tämä johtuu siitä, että operaatiot suojaavat osaa resursseista ja näin ollen käytettävissä olevien resurssien määrää konfliktien jälkeen, mikä siis vähentää konfliktin kustannuksia. *Ex ante* operaatiot kuitenkin voivat olla myös menestyksekkäitä, mikäli ne suojaavat omistusoikeudet kokonaan tai lähes kokonaan. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että rauhanturvaajamaat ovat riittävän varakkaita. Köyhillä ulkopuolisilla mailla ei ole riittävästi resursseja rauhanturvaamiseen ja siksi niiden operaatiot epäonnistuvat.

Ex post operaatioissa on tärkeää, että ulkopuoliset maat sitoutuvat operaatioihin jo ennen konfliktia. Tämä mahdollistaa sen, että konfliktin jälkeisten resurssien määrä kasvaa, sillä ulkopuolisen maan sitoumus palauttaa omistusoikeudet konfliktin jälkeen vähentää insentivejä konfliktiin. Tässä on olennaista jälleen se,

että ulkopuoliset maat ovat riittävän rikkaita. Sotavahinkojen korvaaminen jälkikäteen ei sen sijaan ole kannattavaa, sillä se jälleen vähentää konfliktin kustannuksia. □

Kirjallisuus

- Dollar, D. (1998): *Assessing Aid: What Works, What Doesn't and Why?*, The World Bank Policy Research report.
- Collier, P. ja D. Dollar (2002): "Aid allocation and poverty reduction", *European Economic Review*, Vol. 46, Iss. 8, September 2002, s. 1475–1500.
- Collier, P. ja A. Hoeffler (1998): "On Economic Causes of Civil War", *Oxford Economic Papers*, Vol 50, No. 4, s. 563–573.
- Skaperdas S. ja C. Syropoulos (1996): "Competitive trade with conflict", teoksessa Garfinkel M. ja S. Skaperdas (toim.), *The political economy of conflict and appropriation*, Cambridge University Press.
- Skaperdas S. ja C. Syropoulos (2001): "Guns, Butter, and Openness: On the Relationship between Security and Trade", *American Economic Review*, Papers and Proceedings, Vol. 91, No. 2, s. 353–357.